

חלש דעתיה דרבי, כיון שנוכח לדעת שרבי אלעזר ברבי שמעון גדול ממנו בתורה.

אתא, אמר ליה לאברה. הלך והשיח את צערו לפני אביו.

אמר ליה: בני! אל ירע לך! שהוא ארי בן ארי, ואתה ארי בן שועל! (42)

והיינו דאמר רבי: שלשה ענוותין הן.

פג-א ואלו הן: אבא, ובני בתירה, ויונתן בן שאול.

ומבאר רבי מהיכן אנו יודעים שהם היו ענוותנים:

רבן שמעון בן גמליאל: הא דאמרן! שאמר לבנו שהוא ארי בן שועל.

בני בתירה: דאמר מר במסכת פסחים [סו א], שבני בתירה היו נשיאים, וכשנוכחו בגדלותו בתורה של הלל, שזה עתה עלה מבבל, ויתרו על נשיאותם, והושיבוהו, את הלל, בראש, ומינהו לנשיא עליהן.

יונתן בן שאול: דקאמר ליה לרוד: [שמואל א כג יז] "ואתה תמלוך על ישראל ואני אהיה לך למשנה".

ומקשינן: ממאי? מה הראיה שהם היו ענוותנים?

דלמא יונתן בן שאול, הסכים להיות משנה לדוד משום דחזא דגריר עלמא בתר דוד, שהוא ראה את העם נוטה אחר דוד, ולא בגלל ענוותנותו.

בני בתירה נמי, ויתרו על הנשיאות משום דחזו להלל דעדיף מינייהו, שהם נוכחו שהלל גדול מהם בתורה, ואילו הם אינם יודעים להשיב על הרבה שאלות שנשאלו בהלכה, והתביישו בכך.

ומסקינן: אלא, רבן שמעון בן גמליאל, ודאי ענוותן הוה!

אמר רבי: חביבין יסורין! מתוך שראה שהועילו היסורין לרבי אלעזר ברבי שמעון, שלא שלטה בו רימה. (43)

קבל עליה תליסר שני, קיבל רבי על עצמו יסורין למשך שלש עשרה שנה.

שית בצמירתא, שש שנים של יסורין מאבן הנמצאת במקום יציאת נקבים קטנים.

ושבע שנים בצפרנא, מחלה שבתוך הפה.

אהורייריה דבי רבי, שומר הסוסים בבית

ששמע מאביו את הקושיא והתירוץ שלך ולכן היה מכוין לדברך במהירות אבל אתה ארי בן שועל ולא היה לך ממי לשמוע ואין זה חסרון מצדך. מהרש"א.

43. כך פירש רש"י. ואף שכבר לפני שקיבל עליו יסורים לא שלטה בו רמה כשברך עצמו וקרעו לו את בטנו. יש לומר שזה היה רק פעם אחת כדי להניח את דעתו שלט חטא כשמסר

הנשיאות של אביו מה שייך עין הרע בזה שהרי הכבוד הזה אינו מחמת עצמו אלא מחמת אביו. ולכן חלשה דעתו.

וב"הערות" כתב שרבי חלשה דעתו על כך שהעלו את רבי אלעזר ברבי שמעון אלא שהגמרא סיימה קודם את כל הסיפור ואחר כך כתבה את זה שחלשה דעתו.

42. כוונתו שמשום שהוא ארי בן ארי אפשר

דאילו רבי אלעזר ברבי שמעון, מאהבה באו ומאהבה הלכו, שהיה מזמין בעצמו את היסורים כל ערב שיבאו, ובבקר היה אומר להם שילכו מפני ביטול תורה.

ואילו היסורים דרבי, על ידי מעשה באו, ועל ידי מעשה הלכו. (46)

ומבאר הגמרא: "על ידי מעשה באו", מאי היא? מה היה המעשה שבגללו נענש רבי ביסורים?

דהוא עגלא, דהו קא ממטו ליה לשחיטה, הובילו עגל לשחיטה, אזל, תליא לרישיה בכנפיה דרבי, וקא בכי, העגל ברח והתחבא תחת כנפי כסותו של רבי, ובכה. (47)

אמר ליה רבי לעגל: זיל, לך ומסור עצמך לשחיטה, כי לכך נוצרת!

אמרי אמרו בשמים: הואיל ולא קא מרחם, מפני שהוא אינו מרחם על העגל, ליתו עליה, יבאו על רבי יפורין!

רבי, הוה עתיר משבור מלכא, היה יותר עשיר מ"שבור", מלך פרס. (44)

כד הוה רמי כיסתא לחיותא כשהיה נותן מספוא לבהמות, הוה אזיל קלא בתלתא מילי היה נשמע קול נהמת הבהמות עד למרחק שלשה מילין.

הוה מכוין דרמי בההיא שעתא, הוא היה מכווין להאכיל את הבהמות בדיוק באותה שעה דעייל רבי כשרבי נכנס לבית הכסא, שאז היה מתייסר וצועק מתוך יסוריו. וכדי שלא ישמעו את קולו של רבי לכן האכיל אז את הבהמות, כדי שקולם יגבר על קולו.

ואפילו הכי, מעבר ליה קליה לקליהו. למרות הכל, גבר קולו של רבי על קול הבהמות. ושמעו ליה נחותי ימא. ואפילו יורדי הים (45) שמעו את קולו של רבי כשהוא מתייסר.

ואפילו הכי, יסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון עדיפי מיסורי דרבי.

ובמראית העין כתב דכשבאו היסורים על ידי העגל קיבלם ולא התפלל שיתרפא ולא היו לו יסורים, ונשאר בו שלש עשרה שנה.

47. היתה בו נשמה מגולגלת, ובודאי תיקונה של בהמה היא שחיטתה אלא שלכך נענש רבי לפי שלא התפלל על הנשמה שתצא מהבהמה ותשיג תיקונה על ידו בלי צער השחיטה. יעב"ץ.

וכתב התורת חיים: וכי עגל בן דעת הוא? אלא שנתן הקדוש ברוך הוא נתן בלבו לתלות ראשו בכנפי כסותו של רבי כאילו הוא בוכה כדי לנסותו אם ירחם עליו. וכן המעשה של הנחש בפתח מערת רבי שמעון בן יוחי שפתח את פיו אצל רבי אלעזר ברבי שמעון ולא רצה לפתוח את פיו אצל בנו רבי יוסי, לא שהנחש יש בו

ישראל למלכות אבל לענין שלא תשלוט בו רימה לאחר מיתה זה היה רק בזכות היסורין. "הערות".

44. הוא התעשר מזבל בהמותיו של רבי כמו שאמרו במדרש על יצחק שאמרו האנשים "זבל בהמותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך". תוס' ד"ה הוה.

45. של טבריא. שרבי היה גר שם. יעב"ץ.

46. אף על גב דלעיל אמר שקיבל על עצמו יסורים. צריך לומר שלא באו היסורים מיד כשקיבל עליו אלא רק לאחר מכן על ידי מעשה העגל. תורת חיים.

ועל ידי מעשה הלכו היסורים.

וכך היה המעשה: **יומא חד, הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא**, יום אחד היתה שפחתו של רבי מטאטאת את הבית. **הוה שרייא בני כרכושתא**, היו מוטלין על הארץ בני חולדה, **וקא כנשא להו**, והיא רצתה לטאטא אותם ולהשליך אותם לאשפה.

אמר לה רבי: שבקינהו, הניחי להם, שהרי **כתיב "ורחמיו על כל מעשיו"!**

אמרי, אמרו בשמים: **הואיל והוא מרחם, נרחם עליה עליו**. ונסתלקו יסוריו.

כולהו שני יסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון, כל השנים שהוא התייסר, **לא שכיב איניש בלא זמניה**, לא מת שום אדם קודם זמנו, בזכות היסורין של רבי אלעזר ברבי שמעון.⁽⁴⁸⁾

כולהו שני יסורי דרבי, כל השנים שרבי

התייסר, **לא איצטריך עלמא למיטרא**. לא היה העולם זקוק לגשם והוא התקיים בלעדיו.

דאמר רבה בר רב שילא: קשי יומא דמיטרא כיומא דדינא. יום הגשמים קשה לעולם כימי שני וחמישי, שבהם יושבים בתי דין [כתקנת עזרא], ובעלי הדין מתקבצים לדין, ונשמעים קולות רמים. כך ביום הגשמים.⁽⁴⁹⁾

ואמר אמרימר: אי לאו צריך לעלמא, אילולי שהעולם זקוק לגשם, **בעו רבנן רחמי עליה, ומבטלי ליה**. היו רבנן מתפללים שלא יהיו גשמים!

ובזכות היסורים של רבי התקיים העולם ללא גשמים.

ואפילו הבן, למרות שלא ירדו גשמים כל אותם השנים, **כי הוּו עקרי פוגלא ממשרא**, כשהיו תולשים צנן מהערוגה, **הוה קיימא**

ובעיון יעקב מבאר שהיסורים באים על עוון, ורבי אלעזר ברבי שמעון שהיו לו יסורים של אהבה דלא עוון כיפר על חטאים שעשו אחרים, ולכן לא מתו טרם זמנם.

ורבי לפי שאמר "גלוי וידוע שיגעתי בעשר אצבעותי ולא נהייתי אפילו באצבע קטנה" לכן נהנו ממנו הבריות, על דרך שאמרו "כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני והוא די לו בקב חרובין".

ועוד יש לומר שמבואר במסכת תענית שגזורים שלש עשרה תעניות על עצירות גשמים, ורבי שהתייסר שלש עשרה שנה היה כנגד שלש עשרה תעניות הללו.

49. כך פירש רש"י בתענית [ח ב]. ועוד כתב שם לפי שבני אדם אינן יכולין לעשות צרכיהן.

דעת לידע שזה היה בצער המערה וזה לא היה. אלא הקדוש ברוך הוא נתן בלבו טבע לעשות כן כדי שידעו הכל ההבדל ביניהם. וכן מה שאמרו למדנו צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה, לא שהם עושים כן בגלל האיסור שבדבר אלא הקדוש ברוך הוא נתן להם טבע זה כדי שאנחנו נלמד מהם לנהוג כן. וכן חמורו של פנחס בן יאיר שלא רצה לאכול בלתי מעושר הוא על דרך זה.

48. משום שרבי אלעזר ברבי שמעון תפס את הגנבים וגרם למותם טרם זמנם לכן כשנתכפר לו על ידי היסורים זכה שלא ימותו אנשים בלא זמנם. ורבי שנקט במדת אכזריות כלפי העגל לכן כשנתכפר לו זכה למדת הרחמים שלא יהא מטר בעולם שהוא יום הדין. מהרש"א.

בירא מליא מיא, היתה נשארת בקרקע, גומא מלאה מים!

"לקרייתי אנא איזיל!" ואתה רוצה לחזור לעירך?

איכלע רבי לאתריה דרבי אלעזר ברבי שמעון. רבי נקלע לעירו של רבי אלעזר ברבי שמעון לאחר מותו.

אמר ליה הבן של רבי אלעזר ברבי שמעון: מומי, עזובה דא! בשבועה, התחרטתי, ואינני רוצה עוד לחזור לעירי.

אמר להם, שאל רבי לאנשי העיר: **יש לו בן לאותו צדיק?** האם רבי אלעזר ברבי שמעון השאיר אחריו בן?

כי גדל, כשגדל בתורה, **אתא יתיב כמתיבתא דרבי.** הגיע לישיבתו של רבי, וישב בה.

אמרו לו: יש לו בן! וכל זונה שנשכרת בשנים שמשלמים לה בשכרה שני זהובים, **שוכרתו בשמנה.** (50) משלמת לבנו של רבי אלעזר ברבי שמעון שמונה זהובים בגלל יופיו.

שמעיה לקליה, שמע רבי את קולו, **אמר: הא קלא דמי לקליה,** הקול הזה דומה לקולו, **דרבי אלעזר ברבי שמעון!**

אסמכיה ב"רבי". רבי הסמיך אותו שיקראו לו "רבי" כדי לעודדו ללימוד התורה, **ואשלמיה,** ומסר אותו לרבי שמעון **בן איסי בן לקוניא,** אחיה דאמיה, אחי אמו, כדי שילמד עמו. (51)

אמרו ליה: בריה הוא, אכן זהו בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון!

כל יומא הוה אמר: לקרייתי אנא איזיל. כל יום היה אומר אותו בן של רבי אלעזר ברבי שמעון לדודו, שהוא רוצה לחזור לעירו.

קרי עליה קרא רבי עליו את הפסוק במשלי [יא ל'] **"פרי צדיק עין חיים ולוקח נפשות חכם".**

אמר ליה דודו: חכים עבדו יתך. אם תשאר ללמוד יעשו ממך חכם. **וגולתא דדהבא פרסו עליך,** ויפרסו עליך חופת זהב, **ורבי קרו לך,** יקראו לך "רבי". **ואת אמרת**

"פרי צדיק עין חיים" — זה רבי יוסי ברבי אלעזר ברבי שמעון, שהוא בנו ופריו של צדיק.

"ולוקח נפשות חכם" — זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא, שלימדו תורה וכאילו קנאו לכן. (52)

כי נח נפשיה, כשנפטר אותו הבן, **אמטוהו**

50. כלומר כפול מאחרת בגלל יופיה, אף על פי כן שוכרת אותו בכפל כפליים משלה לרוב יופיו. מהרש"ל.

51. משום שרוב בנים דומים לאחי האם ונמצא שהגנאי הזה הוא גם בשבילו לכן הטיל עליו לתקן את זה. בן יהודיע.

52. נקט "נפשות" בלשון רבים כי על ידי שנעשה הוא תלמיד חכם נתקיים "לא ימוש מפיו ומפי זרעך ומפי זרע זרעך" שמכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה כדאמר לקמן. וממילא כל הנפשות שיבאו ממנו יהיו כמותם. מהרש"א.

שוכרתו בשמנה.

אתיווהו לקמיה, הביאו את אותו נכד של רבי טרפון לפני רבי.

אמר ליה רבי: אי הדרת בך, אם תחזור בתשובה, יהיבנא לך ברתאי, אתן לך את בתי לאשה.

הדר ביה, חזר בתשובה.

איכא דאמרי: נסבה וגירשה. נכדו של רבי טרפון נשא את בתו של רבי, וגירש אותה לאחר מכן.

איכא דאמרי: לא נסבה כלל, לא נשא אותה כלל, כדי שלא יאמרו הבריות: בשביל אשה זו חזר זה בתשובה!

והוינן בה: ולמה ליה כולי האי? מדוע השתדל רבי כל כך והתעניין על אחרים לדעת האם השאירו אחריהם בן?

ומשנינן: דאמר רב יהודה אמר רב. ואמרי לה: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן. ואמרי לה: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל המלמד את בן חבירו תורה, זוכה ויושב בישיבה של מעלה.⁽⁵⁴⁾

שנאמר [ירמיה טו יט] "אם תשוב ואשיבך [שאמר ירמיה לישראל, שהקדוש ברוך הוא אמר לי, אם תשובו למוטב על ידי תוכחתי, אז] לפני תעמוד". תעמוד ותתקיים לפני תמיד.

למערתא דאבוה, הביאו את מטתו לפתח המערה של אביו, רבי אלעזר ברבי שמעון.

הוה הדרא לה עכנא למערתא. היה שם נחש שהקיף את המערה.

אמרו ליה לנחש: עכנא עכנא! פתח פיך, ויכנס בן אצל אביו!

לא פתחא להו. לא רצה הנחש לפתוח את פיו שיוכלו ליכנס למערה.

כסבורים העם לומר: שזה גדול מזה! שרבי אלעזר ברבי שמעון היה גדול מבנו, שהרי לרבי אלעזר ברבי שמעון פתח הנחש את פיו, ולבנו לא הסכים לפתוח.

יצתה בת קול, ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה היה בצער מערה, רבי אלעזר ברבי שמעון התחבא עם אביו במערה שלש עשרה שנה מפחד הרומאים. וזה, בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון, לא היה בצער מערה.⁽⁵³⁾

איקלע רבי לאתריה דרבי טרפון. רבי נקלע לעירו של רבי טרפון לאחר מותו.

אמר להו לאנשי העיר: יש לו בן לאותו צדיק? האם השאיר אחריו בן, אותו רבי טרפון שהיה מקפח את בניו, שהיה רגיל לישבע בנוסח "אקפח את בני" [אם אין הדבר כך או כך]?

אמרו לו: בן אין לו, אבל בן בת יש לו, שבן בתו קיים. וכל זונה שנשכרת בשנים

53. לכאורה למה לא אמר מצד היסורים שקיבל עליו לזכך עצמו. "הערות".

54. לא שרבי עשה כן משום דרשת האמוראים

53. לכאורה למה לא אמר מצד היסורים שקיבל עליו. אלא שצער מערה עדיף שזה היה לצורך חסד עם אביו שלא יהא שם לבדו. וזה יותר

וכל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקדוש ברוך הוא גזור גזירה, מבטלה בשבילו. (55)

שנאמר [שם] "ואם תוציא יקר מזולל [תלמיד חכם מעם הארץ] כפי תהיה" כפיו של הקדוש ברוך הוא, שהוא גזור גזירה ואתה מבטלה.

אמר רבי פרנק אמר רבי יוחנן: כל שהוא עצמו תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם. (56)

שנאמר [ישעיה נט כא] "ואני זאת בריתי אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי

בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם"

ומבאר הגמרא: מאי "אמר ה'?"

אמר הקדוש ברוך הוא: אני ערב לך בדבר הזה. (57)

מאי "מעתה ועד עולם"?

אמר רבי ירמיה: שכיון שהוא זרעו וזרע זרעו הם תלמידי חכמים מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה. (58)

רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא הוא צם ארבעים תעניות (59) והתפלל שלא תיפסק

שהרי הוא היה לפניהם אלא שרבי היה דורש גם כן כמותם. מראית העין.

55. מדה כנגד מדה, שהמלמד את בן חבירו תורה ומביאו לישב בשיבה כמו שאמרו כאן "כי גדל אתא יתיב כמתיבתא דרבי", זוכה גם הוא לישב בשיבה של מעלה. והמלמד בן עם הארץ תורה שמבטל את טבעו וגזירתו שבדרך כלל כל המוליד בדומה לו הוא מוליד, זוכה גם כן שהקדוש ברוך הוא מבטל גזירתו בשבילו. מהרש"א.

ובכן יהודע מבאר שאמרו בבבא בתרא [ח א] "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ" וכיון שהוא מלמד את בן עם הארץ תורה וממעט עמי ארצות וממילא ממעט את הפורענות לכן יש בכוחו לבטל גזירה של פורענות.

56. קשה למה לא אמר "כל שהוא תלמיד חכם ואביו תלמיד חכם ואביו תלמיד חכם תורה פוסקת מזרעו"?

ויש לומר שבא לרמוז שצריך כל אחד להתפלל על כך שיהא הוא ובנו ובן בנו תלמידי

חכמים כמו שעשה רב יוסף ולא יסמוך שהדבר יבא מאליו. בן יהודע.

57. ענין הערבות שהערב בכל מקום ערב למלוה עבור הלוה. וכאן הלוה הוא בן התלמיד חכם שהוא חייב ללמוד תורה כמו שאמרו באבות "והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך" שלא יסמוך על ירושת אבותיו אלא הוא חייב בעצמו ללמוד ולתקן עצמו. והקדוש ברוך הוא ערב לו שיבא על ידי זה למעלות אבותיו. מהרש"א.

58. דוקא כשראו שלשתן זה את זה. תוס' בבא בת רא [נט א] ד"ה והחוט.

59. שכן היתה קבלת התורה למשה ארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה, אבל בפעם השלישית כדי שיזכה לדורותיו היה צריך מאה תעניות.

ורבי זירא שצם שלש פעמים מאה יום, אפשר ששלש מאות יום הוא כנגד שנה תמימה חוץ משבתות וימים טובים. מהרש"א.

תעניות דלא נשלוט ביה נורא דגיהנם שלא ישלוט בו אש הגיהנם.

כל תלתין יומי הוה בדיק נפשיה כל שלשים יום היה רבי זירא בודק את עצמו לראות אם תפילתו התקבלה ואש הגיהנם אינה שולטת בו שגר תנורא סליק ויתב בגויה הוא היה מסיק את התנור ונתיישב בתוכו ולא היה שלמא ביה נורא והאש לא שלטה בו.

יומא חד יהבו ביה רבנן עינא יום אחד נתנו בו חכמים עין הרע ואיחרכו שקיה ונתרכו שוקיו כשנכנס לתנור. וקרו ליה ומאז קראו לרבי זירא "קטין חריך שקיה" קטן [שהיה נמוך]⁽⁶¹⁾ חרוך השוקיים.

אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב [ירמיה ט יא] "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ".

דבר זה אמרו חכמים, ולא פירשוהו. חכמים פג-ב שאלו מדוע נחרבה ארץ ישראל בחורבן בית ראשון [כמו שנאמר "מי האיש החכם"].

אמרו נביאים, ולא פירשוהו. גם הנביאים שאלו כן [כמו שנאמר "אשר דבר פי ה' אליו"].

עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו את סיבת החורבן.

שנאמר [שם יב] "ויאמר ה': על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניכם".

תורה מזרעו ואקריהו מהשמים הקריאו לו את הפסוק "לא ימושו מפיד".

יתב ארבעים תעניתא אחרני הוא צם עוד ארבעים תעניות ואקריהו "לא ימושו מפיד ומפי זרעך".

יתב מאה תעניתא אחרני הוא צם עוד מאה תעניות אתא ואקריהו באו והקריאו לו "לא ימושו מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך".

אמר רב יוסף: מכאן ואילך לא צריכנא אינני צריך עוד להתפלל ולהתענות על הדורות הבאים, שהרי תורה מחזרת על אכסניא שלה.

רבי זירא כי סליק לארעא דישראל כשעלה מבבל לארץ ישראל יתב מאה תעניתא, דלשתכח גמרא בכלא מוניה הוא צם מאה תעניות והתפלל שישכח את התלמוד בבלי כי היכי דלא נטרדיה כדי שלא יטרד מדרך הלימוד של האמוראים בבבל שהיא שונה מזו של האמוראים בארץ ישראל שמיישבים את הדברים בלי להקשות ולתרץ זה לזה אלא מעיינים יחד ומתקנים זה את דברי זה עד שהענינים מתבררים.⁽⁶⁰⁾

יתב מאה אחרניתא הוא צם עוד מאה תעניות והתפלל דלא לשכוב רבי אלעזר בשניה שרבי אלעזר לא ימות בחייו ונפלין עילויה מילי דצבורא ויפול עליו עול עניני הציבור.

ותיב מאה אחרני הוא צם עוד מאה

ירושלמי "זעירא". ובתלמוד בבלי הבליעו העי"ן. מהרש"א.

60. רש"י סנהדרין [כד א] ד"ה מחבלים.

61. כתוב בספר יוחסין שלכן נקרא בתלמוד